

HOGESCHOOL

Blijven of vertrekken?

Verhuisbewegingen en -motieven van hoger opgeleide Friese jongeren.

Februari 2018

FRIES SOCIAAL
PLANBUREAU

Colofon

'Blijven of vertrekken? Verhuisbewegingen en -motieven van Friese jongeren' is een uitgave van het Fries Sociaal Planbureau, februari 2018

Auteurs

Arjen Brander
Wilma de Vries

Contact

Wilma de Vries
wdevries@friessociaalplanbureau.nl
06 446 221 88/058 234 85 00

Met dank aan

Vijftig geïnterviewde jongeren, Sibilla Hoekstra, Lucia van der Meulen, Lenie Scholten, Jelmer de Vries

Omslag

Jongens van de Jong

Westersingel 4
8913 CK Leeuwarden
T (058) 234 85 00
www.friessociaalplanbureau.nl

Het Fries Sociaal Planbureau wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.

Blijven of vertrekken?

Verhuisbewegingen en -motieven
van hoger opgeleide Friese jongeren

Inhoudsopgave

	Samenvatting	3
1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Achtergrond	4
1.3	Onderzoeksvragen	5
1.4	Methoden	6
2	Verhuisbewegingen van hoger opgeleide Friese jongeren	8
2.1	Jongeren in Fryslân	8
2.2	Migratie van Friese jongeren	8
2.3	Waar gaan Friese jongeren studeren?	10
3	Verhuismotieven van hoger opgeleide Friese jongeren	11
3.1	Leren	11
3.2	Werken	13
3.3	Wonen	15
3.4	Toekomst	16
4	Afsluitend	18
5	Literatuur	20

Samenvatting

Verhuisbewegingen

Fryslân heeft een structureel vertrekoverschot van jongeren. Sinds 2006 vertrekken ieder jaar tussen de 1.000 en 2.000 jongeren tussen de 15 en 30 jaar meer uit Fryslân dan zich hier vestigen. Jongeren met een mbo-opleiding blijven vaak in Fryslân studeren en wonen. Vooral jongeren die voor een hbo- of universitaire opleiding kiezen, verlaten Fryslân. Dit wordt ook wel een *braindrain* genoemd. Hoewel ieder jaar meer jongeren vertrekken dan zich in Fryslân vestigen, vormt de groep blijvers de meerderheid. Door de toename van het aantal hbo-opleidingen trekt Leeuwarden in toenemende mate studenten uit andere delen van het land en het buitenland.

Verhuismotieven

○ Leren

De meeste geïnterviewde jongeren kiezen een opleiding vanwege hun interesse. De inhoud van de studie is voor veel jongeren belangrijk. Slechts weinig jongeren geven aan dat zij bij de keuze voor een opleiding naar de baankansen hebben gekeken. Voor een universitaire opleiding moeten Friese jongeren de provincie uit. Voor een hbo-opleiding kunnen zij terecht bij één van de hogescholen in Leeuwarden. De keuze voor het hoger onderwijs levert blijvers en vertrekkers op. Hoewel de meeste jongeren eerst een studie kiezen en daarna de plaats, zijn er ook jongeren die bewust zijn gebleven of vertrokken. Bij de blijvers zijn ook jongeren die beslist in Fryslân willen blijven. Zij willen hun vertrouwde leven voortzetten, dichtbij ouders, vrienden, partner of sportclub. Jongeren die bewust voor een opleiding buiten de provincie kiezen willen weg uit de vertrouwde omgeving en nieuwe mensen ontmoeten.

○ Werken

De meeste geïnterviewde jongeren die in Leeuwarden een opleiding hebben gevolgd, hebben in Fryslân of in het Noorden werk gezocht. Zij willen graag in Fryslân blijven wonen en zoeken een baan die dat mogelijk maakt. Jongeren die buiten Fryslân hebben gestudeerd kunnen een baan in of buiten Fryslân zoeken. Een deel van deze jongeren wil een specifieke baan en is bereid daarvoor overal naartoe te verhuizen. Er zijn ook jongeren die na hun studie buiten Fryslân bewust een baan in Fryslân of in het Noorden hebben gezocht. Deze jongeren voelen zich vaak verbonden met Fryslân. Zij misten bijvoorbeeld de rust en ruimte in Fryslân of de Friese taal en cultuur.

○ Wonen

Blijvers en vertrekkers maken verschillende keuzes op het gebied van wonen. Blijvers vinden wonen vaak belangrijker dan werken. Zij hechten bij de keuze van een woonplaats veel waarde aan hun sociale omgeving. Ook voor terugkeerders is het wonen en de woonomgeving belangrijk. Vertrekkers laten zich meer leiden door werk en zien het wonen vaak als tijdelijk. Deze jongeren zijn vooral verhuisd vanwege werk en hebben daar in de buurt woonruimte gezocht, vaak zonder daar hele hoge eisen aan te stellen. Zodra het werk verandert, verandert hun woonsituatie.

○ Toekomst

Blijvers en terugkeerders zien zichzelf voor langere tijd in dezelfde plaats wonen en zijn eerder geneigd zich te settelen. Zij zien dus een toekomst voor zichzelf in Fryslân. Veel vertrekkers kiezen in deze fase van hun leven voor werk en carrière. Een groot deel van deze jongeren wil in de toekomst wellicht terugkeren naar Fryslân. Zij zien Fryslân bijvoorbeeld als een fijne plek om kinderen op te voeden of willen terugkeren als hun ouders zorg nodig hebben. Enkele jongeren zien zichzelf in de toekomst niet terugkeren naar Fryslân. Zij voelen zich minder verbonden met Fryslân of hebben een partner die daar niet voor in is.

I Inleiding

1.1 Aanleiding

Van oudsher trekt een deel van de Friese jongeren de provincie uit vanwege studie of werk. Zij vertrekken bijvoorbeeld naar de stad Groningen of naar de Randstad, omdat zij bepaalde studies niet in Fryslân kunnen volgen. Dit betreft vooral universitaire opleidingen en in mindere mate hbo-opleidingen. Ook een reden van vertrek kan zijn dat na het afronden van een studie er in Fryslân geen geschikt werk, of werk op het juiste niveau, is te vinden. Anderzijds kan het ook zijn dat jongeren bewust kiezen voor een andere omgeving om nieuwe horizons te verkennen. Omdat de indruk bestaat dat vooral hoger opgeleide jongeren de provincie verlaten, wordt wel gesproken van een *braindrain*. In hoeverre dit momenteel (nog steeds) het geval is en vooral wat de belangrijkste overwegingen van hoger opgeleiden zijn om te vertrekken of juist te blijven is de aanleiding voor dit verdiepende onderzoek.

Voor lokale overheden, maar ook voor bijvoorbeeld maatschappelijke organisaties, zoals woningbouwcorporaties in Fryslân, is het van belang om te weten waar jongeren willen wonen en wat daarvoor de belangrijkste redenen zijn. Ook is het voor de Friese samenleving belangrijk om te weten of jongeren een toekomst zien in Fryslân om te wonen en te werken. Zeker tegen de achtergrond van krimp en ontgroening van de bevolking.

1.2 Achtergrond

O Kosten en baten

Een verhuizing is vaak een middel om bepaalde doelen te verwezenlijken (CBS, 2016). Deze doelen kunnen demografisch van aard zijn (uit huis gaan, gaan samenwonen, kinderen krijgen, scheiden), maar kunnen ook gericht zijn op de wooncarrière (het kopen van een huis, naar een ander type woning gaan) of de opleidings- en arbeidscarrière (gaan studeren, een nieuwe baan, een betere baan). Als mensen naar een andere regio verhuizen, dan is dit vooral vanwege studie of werk. Het zijn vooral jongeren die verhuizen over een langere afstand (CBS, 2016). De overgangen van voortgezet onderwijs naar hoger onderwijs en van hoger onderwijs naar de arbeidsmarkt zijn belangrijke keuzemomenten voor jongeren. Kies ik voor een hogeschool of universiteit dichtbij of op grotere afstand? Waar vind ik de baan die ik graag wil? Ben ik bereid te verhuizen voor werk?

Vaak wordt aangenomen dat de keuze om te verhuizen is gebaseerd op een afweging van de kosten en de opbrengsten van die verhuizing (Sjaastad, 1962). Wanneer de opbrengsten hoger zijn dan de kosten, dan wordt gekozen voor een verhuizing. De kosten en opbrengsten kunnen economisch en niet-economisch van aard zijn. Economische kosten zijn bijvoorbeeld verhuiskosten, niet-economische kosten kunnen het verlies van sociale contacten in de plaats van vertrek zijn. Een opbrengst in economische zin is een verhoging van het inkomen. Een niet-economische opbrengst kan een rijker cultuuraanbod zijn of het hebben van een partner in de nieuwe woonplaats.

O Studie en werk

In het algemeen geldt dat voor jongeren het gebrek aan goede onderwijsmogelijkheden en een passende baan de belangrijkste factoren zijn om te vertrekken uit een bepaalde regio (Thissen et al., 2010). Door toenemende sociale en geografische mobiliteit zijn jongeren voor onderwijs- en werkmogelijkheden steeds minder gebonden aan de plaats of regio waar zij opgroeiden (Haartsen & Thissen, 2014). Een woonplaats wordt steeds meer gezien als een plek om voor een kortere periode en in een bepaalde levensfase te verblijven. Dat wil niet zeggen dat alle jongeren voor een verhuizing kiezen zodra zij gaan studeren. Een deel van de jongeren blijft thuis wonen en pendelt tijdens de studie tussen het ouderlijk huis en de studieplaats.

Hoger opgeleiden verhuizen vaker en over langere afstanden dan lager opgeleiden (Venhorst et al., 2011). Hoger opgeleiden zouden beter in staat zijn de mogelijkheden elders te onderzoeken en een afweging te maken van de kosten en de opbrengsten van een verhuizing. Daarnaast concentreren functies voor hoger opgeleiden zich vaker in bepaalde gebieden, terwijl banen voor lager opgeleiden meer verspreid zijn. Ten slotte lijkt ook het opleidingsniveau van de ouders een rol te spelen. Ouders zijn steeds vaker hoger opgeleid en kunnen hun kind stimuleren om een zo hoog mogelijke opleiding te volgen, ook al zou het daarvoor moeten verhuizen (Thissen et al., 2010).

O **Verbondenheid**

Niet alleen carrièremotieven spelen een rol in de keuze om te verhuizen, maar ook de mate van verbondenheid met de plaats van oorsprong. Deze verbondenheid kent volgens Jorgensen & Stedman (2001) drie dimensies, namelijk verbondenheid, identiteit en afhankelijkheid (*place attachment*, *place identity* en *place dependence*). Verbondenheid gaat over de mate waarin iemand positieve gevoelens heeft over de plaats of regio van opgroeien. Voor jongeren zijn vooral de sociale contacten met andere jongeren in hun woonplaats belangrijk voor de mate waarin zij zich verbonden voelen met die plaats (Trell et al., 2012). Identiteit heeft betrekking op de vraag in hoeverre iemand zich identificeert met de plaats waar hij of zij is opgegroeid. Iemand die zich identificeert met een bepaalde plaats voelt zich vaak in hoge mate verbonden met die plaats. Er is dan een gevoel van 'horen bij' die plaats, regio of gemeenschap (Vanclay et al., 2008). Afhankelijkheid ten slotte gaat over de mate waarin de plaats waar iemand woont geschikt is om persoonlijke doelen te behalen (Jorgensen & Stedman, 2001). Anders dan bij verbondenheid en identiteit gaat het bij afhankelijkheid om functionele verbondenheid. Voorbeelden zijn het hebben van een bijbaantje en het lid zijn van een vereniging in de plaats van oorsprong.

1.3 **Onderzoeksvragen**

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de mate waarin jongeren in Fryslân blijven wonen of vertrekken en hun motieven voor deze keuzes. In dit onderzoek staan twee hoofdvragen centraal:

1. Verhuisbewegingen: in welke mate vertrekken hoger opgeleide jongeren uit Fryslân?
2. Verhuismotieven: welke factoren spelen voor hoger opgeleide jongeren een rol in hun keuze om te blijven, te vertrekken of terug te keren?

Voor dit onderzoek zijn zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens verzameld en geanalyseerd. De eerste vraag wordt aan de hand van kwantitatieve gegevens beantwoord. Voor de beantwoording van de tweede onderzoeksvraag zijn hoger opgeleide Friese jongeren geïnterviewd. In deze interviews komen vier onderwerpen aan de orde, namelijk leren, werken, wonen en de toekomst. De belangrijkste onderzoeksvragen per onderwerp zijn:

Leren

Wie of wat was bepalend voor de keuze van de middelbare school (zowel het niveau als de locatie)?

Wie of wat was bepalend voor de keuze van de vervolgopleiding (zowel de studierichting als de studieplaats)?

Werken

In welke regio hebben hoger opgeleide Friese jongeren naar werk gezocht en waarom?

Wonen

Welke keuzes maken hoger opgeleide Friese jongeren op het gebied van wonen en waarom?

Toekomst

In hoeverre zien de jongeren zichzelf over vijf jaar in Fryslân wonen en waarom? En op de langere termijn?

1.4 Methodes

Verhuisbewegingen

Om inzicht te krijgen in de verhuisbewegingen van Friese jongeren zijn demografische gegevens verzameld en geanalyseerd. Deze gegevens betreffen vooral CBS-data over verhuisbewegingen tussen gemeenten. Via StatLine zijn migratiesaldi naar leeftijd en op provinciaal niveau beschikbaar. Zo kon geanalyseerd worden wat het jaarlijkse migratiesaldo voor Friese jongeren is. Exacte gegevens over verhuizingen naar leeftijd zijn niet beschikbaar in CBS StatLine. Hierdoor is niet precies te achterhalen waar Friese jongeren naartoe verhuizen. Wel is bekend waar Friese jongeren gaan studeren nadat zij een havo- of vwo-diploma hebben behaald.

Verhuismotieven

Om inzicht te krijgen in de verhuismotieven van Friese jongeren zijn semigestructureerde interviews gehouden met 50 jongeren. In deze interviews stonden de keuzes en motieven van Friese jongeren met betrekking tot leren, werken en wonen centraal. Voor alle geïnterviewde jongeren geldt dat zij tussen de 20 en 30 jaar oud zijn, hun middelbare schooltijd in Fryslân hebben doorgebracht en vervolgens een hbo- of wo-opleiding hebben afgerond. Om zoveel mogelijk informatie te krijgen, is er bij de werving voor de interviews gestreefd naar een spreiding in geslacht, opleidingsniveau en regio van herkomst.

De 50 geïnterviewde jongeren zijn in te delen in twee groepen:

1. Jongeren die op dit moment in Fryslân wonen: zij zijn in Fryslân blijven wonen of na hun afstuderen weer teruggekomen.
2. Jongeren die op dit moment buiten Fryslân wonen: zij zijn voor, tijdens of na hun studie uit Fryslân vertrokken.

Van de geïnterviewde jongeren wonen 25 in Fryslân en 25 buiten Fryslân. De jongeren die in Fryslân wonen, hebben hier altijd gewoond (15) of zijn na het afronden van hun opleiding terugverhuisd naar Fryslân (10). De jongeren die buiten Fryslân wonen, wonen voornamelijk in Groningen (11) en de Randstad (10). Er zijn 27 vrouwen geïnterviewd en 23 mannen. Van de geïnterviewde jongeren hebben 22 jongeren een hbo-opleiding gevolgd en 28 een universitaire. De meeste geïnterviewden zijn Friestalig (29), 19 spreken Nederlands en 2 zijn anderstalig. De verdeling in de regio van herkomst is als volgt:

Regio van herkomst	Aantal geïnterviewde jongeren
Noordwest Fryslân	10
Noordoost Fryslân	13
Zuidwest Fryslân	12
Zuidoost Fryslân	7
Leeuwarden	3
Waddeneilanden	3

Nagenoeg alle jongeren zijn geworven via de sociale netwerken van FSP-medewerkers. Een aantal jongeren is bereikt door de sneeuwbal methode: zij werden door andere geïnterviewden aangedragen en zijn vervolgens benaderd. Nadat een jongere heeft toegezegd mee te willen werken aan een interview, heeft de interviewer contact opgenomen met de jongere om een afspraak te maken.

De locatie waar het interview is gehouden was verschillend. Vaak zijn de interviews bij de respondenten thuis afgenomen, maar er zijn ook interviews op de werkplek van de respondent of bij het Fries Sociaal Planbureau gehouden, afhankelijk van de voorkeur van de respondent. De belangrijkste voorwaarde was een rustige locatie, zodat het interview niet werd verstoord. Als dank voor hun deelname aan het onderzoek hebben de respondenten een *Bol.com*-cadeaubon ter waarde van tien euro ontvangen.

De interviews duurden gemiddeld een uur. Aan het begin van het interview is toestemming gevraagd voor het opnemen van het interview. Deze opname is vervolgens in een afgeschermd omgeving opgeslagen en uitgewerkt door de interviewer. Het interview is zo

letterlijk mogelijk getranscribeerd, echter zonder haperingen, versprekingen en zaken die overduidelijk niets met de inhoud te maken hadden. Daarnaast zijn de interviews geanonimiseerd. De Friestalige interviews zijn vertaald naar het Nederlands.

De getranscribeerde interviews zijn gebruikt voor het coderen en analyseren. Het codeboek is opgesteld op basis van de twee hoofdvragen en de belangrijkste onderzoeksvragen per onderwerp. Het coderen is door meerdere onderzoekers en in twee ronden gedaan. Tussen beide ronden is overlegd in hoeverre het codeboek compleet was en de coderingen tussen de onderzoekers overeenkwamen. Indien nodig zijn de codes aangepast, verwijderd of toegevoegd. De interviews zijn gecodeerd met behulp van het programma *MAXQDA*.

2 Verhuisbewegingen van hoger opgeleide Friese jongeren

In dit hoofdstuk worden cijfers over de verhuisbewegingen van Friese jongeren (15-30 jaar) gepresenteerd. Ten eerste komen cijfers over het aantal jongeren in Fryslân aan bod. Hoeveel jongeren telt Fryslân? En is dit aantal in de afgelopen jaren toe- of afgenomen? Vervolgens worden de migratiecijfers van Friese jongeren besproken. Hoeveel jongeren vertrekken jaarlijks uit Fryslân en hoeveel vestigen zich in deze provincie? Ten slotte wordt aandacht besteed aan cijfers over de plaatsen waar Friese jongeren gaan studeren. Bij deze cijfers moet worden opgemerkt dat de studieplaats niet altijd de woonplaats is. Een deel van de jongeren pendelt tussen het ouderlijk huis en de studieplaats.

2.1 Jongeren in Fryslân

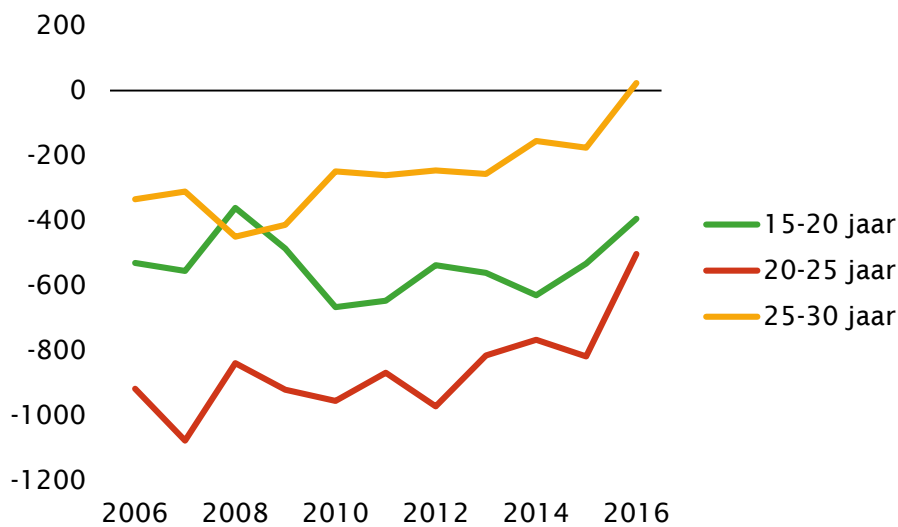
Fryslân telde op 1 januari 2017 113.255 jongeren tussen de 15 en 30 jaar. Dit is ruim 7.500 jongeren minder dan in 2000. Landelijk nam het aantal jongeren tussen de 15 en 30 jaar in deze periode toe. Vooral de groep 25- tot 30-jarigen in Fryslân is vanaf het begin van deze eeuw kleiner geworden, van 42.574 in 2000 naar 35.003 in 2017. Landelijk daalde het aantal jongeren in deze leeftijdsgroep ook. De groep 15- tot 30-jarigen vormt in Fryslân 18 procent van de totale bevolking. Dit is vergelijkbaar met het landelijke aandeel (19%). Het aandeel jongeren in Fryslân is al jaren redelijk stabiel.

De verwachting is wel dat het aandeel jongeren in Fryslân in de komende jaren zal afnemen. Dat komt doordat het aantal geboorten in de afgelopen tien jaar fors is gedaald. Deze daling heeft al gevolgen voor voorzieningen en organisaties voor jonge kinderen, zoals basisscholen. In de komende jaren daalt vooral het aantal jongeren in de middelbare schoolleeftijd en dit zal gevolgen hebben voor de middelbare scholen. Als een domino-effect zullen op termijn ook de hogescholen en de arbeidsmarkt in Fryslân te maken krijgen met de daling van het aantal jongeren.

2.2 Migratie van Friese jongeren

Fryslân kampt met een structureel vertrekoverschot van jongeren. Sinds 2006 vertrekken jaarlijks tussen de 1.000 en 2.000 jongeren meer uit Fryslân dan zich hier vestigen. De ontwikkelingen verschillen per leeftijdsgroep. De meeste jongeren die Fryslân verlaten zijn tussen de 20 en 25 jaar. Van deze groep vertrekken jaarlijks tussen de 500 en 1.000 jongeren meer uit Fryslân dan zich hier vestigen. Jongeren tussen de 15 en 20 jaar vertrekken de afgelopen jaren minder vaak uit de provincie. Dit beeld komt overeen met de landelijke trend. Sinds de invoering van het sociaal leenstelsel verhuizen minder jongeren naar de universiteitssteden (CBS, 2017). Vooral eerstejaarsstudenten lijken bij aanvang van de studie minder snel op kamers te gaan wonen. Aangezien steeds meer jongeren deelnemen aan het hoger onderwijs, is het echter mogelijk dat op termijn het aantal jongeren dat uit Fryslân vertrekt toeneemt.

Binnenlands migratiesaldo van Friese jongeren per leeftijdsgroep, 2006-2016

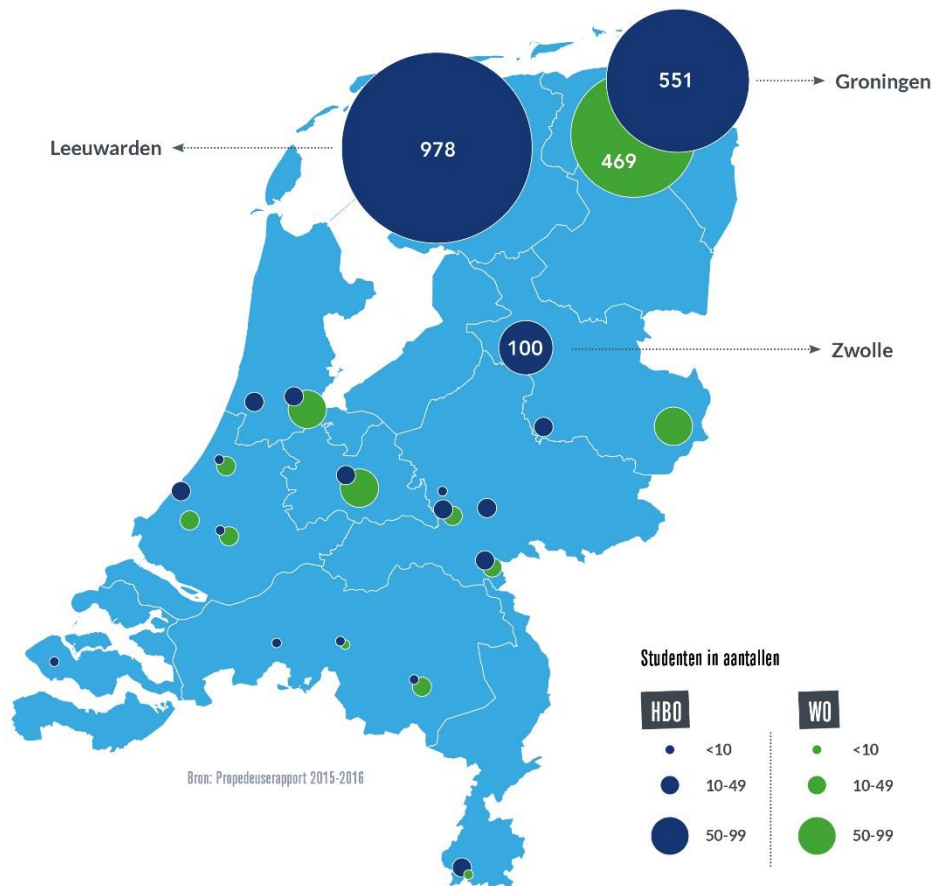
Bron: CBS, bewerking FSP

Het vertrekoverschot van jongeren heeft gevolgen voor de opbouw en het opleidingsniveau van de Friese bevolking. Door het vertrek van jongeren komen er relatief meer ouderen (ontgroening en vergrijzing). Ook daalt het geboortecijfer door het wegtrekken van jongeren. Een ander gevolg is dat de verschillen in opleidingsniveau tussen regio's vergroot worden. Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam en het CBS (Latten et al., 2017) toont aan dat de ongelijkheid in opleiding en inkomen bij dertigers in de afgelopen 15 jaar is toegenomen. Het aandeel academici in de Friese bevolking neemt wel toe, maar langzamer dan in andere regio's. Gemiddeld nam in Fryslân het percentage universitair gediplomeerden tussen 1999 en 2013 toe met ruim 3 procentpunten. Landelijk steeg het aandeel universitair gediplomeerden met bijna 7 procentpunten (Latten et al., 2017).

Hoewel ieder jaar meer jongeren uit Fryslân vertrekken dan zich hier vestigen, moet niet worden vergeten dat de 'blijvers' een meerderheid vormen. Als we alleen kijken naar vertrek, dan zien we dat in 2016 12 procent van de jongeren in Fryslân tussen de 15 en 30 jaar naar een andere gemeente (in Fryslân of elders in Nederland) is verhuisd. Bijna 90 procent van de jongeren is in 2016 dus in de eigen gemeente blijven wonen. De vaststelling dat de blijvers de grootste groep vormen sluit aan bij de bevinding dat de meeste mensen tussen het verlaten van het ouderlijk huis en hun veertigste levensjaar in de woonomgeving blijven waarin ze zijn opgegroeid (Feijten et al., 2008).

2.3 Waar gaan Friese jongeren studeren?

Plaatsen waar Friese jongeren gaan studeren, vo cohort 2015

Bron: Propedeuserapport 2015-2016, bewerking FSP

Jongeren die een vervolgopleiding op het hbo willen doen kunnen kiezen voor Leeuwarden, studeren aan een universiteit kan vooralsnog alleen buiten Fryslân¹. In deze context wordt wel gesproken van een *braindrain*: het wegtrekken van hoger opgeleide jongeren uit de provincie. Toch blijkt uit de meest recente cijfers (vo cohort 2015) dat Leeuwarden (36%), samen met Groningen (37%), veruit de meest gekozen studieplaats is onder Friese jongeren. Buiten het Noorden is Utrecht de meest gekozen studieplaats (5%). Hier kunnen jongeren zowel een hbo- als een universitaire opleiding volgen.

Voor Groningen geldt dat vanuit heel Noord-Nederland jongeren van rond de twintig naar deze stad trekken om te studeren. Een relatief grote groep woont tijdelijk in Groningen en trekt na de studie richting de Randstad. De Britse geograaf Fielding (1992) gebruikte hiervoor de metafoor van de 'roltrapregio'. Jongeren verhuizen hiernaartoe om te stijgen op de maatschappelijke trap. Als iemand de bovenste trede van de trap heeft bereikt, bijvoorbeeld door het afronden van een studie, wordt de vervolgstap in een andere regio gezet. Als Groningen de roltrap van Noord-Nederland is, dan fungeert Leeuwarden wellicht als een keukentrap binnen Fryslân (FSP, 2017). Door de aanwezigheid van hogescholen is Leeuwarden en Terschelling² de enige gemeenten in Fryslân die relatief veel jongeren weten te trekken.

¹ Aan de University Campus Fryslân (UCF) in Leeuwarden worden op dit moment enkele masters aangeboden. In september 2018 gaat de eerste bacheloropleiding *Global Responsibility and Leadership* van start.

² Op Terschelling is het Maritiem Instituut Willem Barentsz gevestigd.

3 Verhuismotieven van hoger opgeleide Friese jongeren

In dit hoofdstuk worden per onderwerp (leren, werken, wonen, toekomst) de belangrijkste uitkomsten van de interviews met de jongeren besproken. Het doel van dit hoofdstuk is antwoord te geven op de vraag: welke factoren spelen voor hoger opgeleide Friese jongeren een rol in hun keuze om te blijven, te vertrekken of terug te keren?

3.1 Leren

Bij het onderwerp 'leren' staan twee overgangen of keuzemomenten centraal, namelijk de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs en de overgang van het voortgezet onderwijs naar het hoger onderwijs. Bij de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs moeten de jongeren zowel een niveau als een locatie kiezen. Het niveau en de locatie kunnen overeenkomen, maar soms moeten jongeren een afweging maken. Kies ik bijvoorbeeld meteen voor havo/vwo verder weg of ga ik eerst naar het vmbo op fietsafstand en eventueel daarna de havo? En vind ik het hoogste niveau belangrijk of weeg ik de keuze van vrienden en vriendinnen ook mee? Ook bij de overgang van het voortgezet onderwijs naar hoger onderwijs moeten jongeren afwegingen maken. Kies ik eerst een studie en vervolgens een studieplaats of andersom? Ben ik bereid te verhuizen voor de studie of wil ik graag thuis blijven wonen? Aan de jongeren is gevraagd wie of wat bepalend was in hun keuzes voor de middelbare school en de vervolgopleiding.

3.1.1 De overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs

De volgende factoren spelen volgens de jongeren een rol bij de keuze van de middelbare school.

O Het advies van de leerkracht

De score op de eindtoets op de basisschool en het daaropvolgende advies van de leerkracht speelt voor veel jongeren een belangrijke rol bij de keuze van het niveau van de middelbare school. Een aantal jongeren vertelt dat het niveau dat de leerkracht adviseerde lager was dan de score op de eindtoets. De jongeren geven verschillende redenen voor het lagere advies. Sommige jongeren vertellen dat ze moeite hadden met een of meerdere vakken en daarom een lager advies kregen. Een andere reden voor een lager advies die jongeren noemen is een zogenaamde 'veilige keuze'. Wanneer de score op de eindtoets tussen twee niveaus ligt, adviseren de leerkrachten volgens de geïnterviewde jongeren vaker het lagere niveau. De gedachte hierbij is dat de jongeren dan eerst kunnen wennen aan bijvoorbeeld het huiswerk. Als het goed gaat, dan kunnen de jongeren altijd nog opstromen.

"De leraren zeiden tegen mij: 'als je verstandig bent, dan kies je voor vmbo-tl.' Misschien gaven zij dat advies omdat ze zagen dat ik moeite had met taal en op het vwo krijg je een hoop talen. Maar later is dat bijgetrokken en ben ik beter geworden in talen."

"Ik had een goede score op de Citotoets, maar de leerkrachten twijfelden over mijn kunnen. Uit voorzorg adviseerden ze mij om naar het vmbo te gaan. Als dat goed ging, dan kon ik altijd nog naar de havo."

O De sociale omgeving van de jongeren

Niet alleen de prestaties van de jongeren, maar ook hun sociale omgeving is van invloed op de keuze van de middelbare school. De verwachting en mening van ouders zijn voor veel jongeren belangrijk bij hun keuzes. Sommige ouders hebben hoge verwachtingen van hun kinderen en willen dat zij kiezen voor een zo hoog mogelijk niveau. Net als bij de leerkrachten zijn er ook ouders die hun kind, bij twijfel tussen twee niveaus, adviseren om voor het lagere niveau te kiezen.

"Mijn score op de Citotoets lag tussen havo- en vwo-niveau. Mijn ouders kennen mij goed. Zij hebben gedacht: hoe hij is, hoe hij in elkaar zit, daar past de havo het best bij."

Ook de keuzes van broers of zussen en hun ervaringen met een bepaald niveau of bepaalde school spelen voor een aantal jongeren een rol bij de keuze van de middelbare school. Sommige jongeren hebben bijvoorbeeld een broer of zus die moeite had met een bepaald niveau en hebben hun eigen keuze daarop aangepast. Andere jongeren willen niet onderdoen voor hun broer of zus en trekken zich aan hen op.

“Mijn keuze had ook te maken met het feit dat mijn broers ook vwo deden. Je wordt daar dan in meegetrokken. Mijn broers hadden een voorbeeldfunctie.”

O De ambitie van de jongeren

De mate waarin jongeren zelf een bepaald niveau nastreven is ook van invloed op hun keuze. Uit de interviews komen twee ‘uitersten’ naar voren als het gaat om ambitie. Aan de ene kant zijn er jongeren die het hoogste niveau willen doen. Zij zijn bijvoorbeeld opgevoed met het idee dat je altijd voor het hoogste (niveau) moet gaan en worden door hun ouders gestimuleerd om daarvoor te kiezen.

“Ik wilde altijd al vwo of gymnasium doen. Zo ben ik ook opgevoed. Je moet altijd proberen de beste te zijn.”

Aan de andere kant zijn er jongeren die niet per se het hoogste niveau nastreven en bij de keuze van de middelbare school ook andere factoren, zoals de afstand tot de school en de keuze van vrienden en vriendinnen mee laten wegen. Sommige geïnterviewde jongeren hadden voor een hoger niveau kunnen kiezen, maar deden dat niet. De keuze van vrienden of vriendinnen was voor deze jongeren daarbij vaak een doorslaggevend motief.

“Ik had ook meteen naar de havo gekund, maar mijn vriendinnen gingen naar de mavo. Ik ging met hen mee en vond het daar hartstikke leuk.”

3.1.2 De overgang van het voortgezet onderwijs naar het hoger onderwijs

Na het voortgezet onderwijs kunnen jongeren kiezen voor een opleiding in het hoger onderwijs. Ze kunnen kiezen voor een opleiding die hun interessant lijkt, een opleiding die op korte afstand wordt aangeboden zodat ze thuis kunnen blijven wonen of een opleiding met goede baankansen. Jongeren die een hbo-opleiding dichtbij willen doen kunnen kiezen voor Leeuwarden. Voor een universitaire opleiding kunnen jongeren vooralsnog alleen buiten Fryslân terecht. Aan de jongeren is gevraagd waarom zij voor een bepaalde studierichting en studieplaats hebben gekozen.

O Interesse

Het motief voor de keuze van de studierichting dat veruit het meest wordt genoemd door de jongeren is ‘interesse’. Bijna alle geïnterviewde jongeren vertellen dat zij voor een bepaalde opleiding hebben gekozen omdat die hun interessant leek. Jongeren noemen daarentegen nauwelijks de baankansen als een motief voor de keuze van een opleiding. Ook als de jongeren wel op de hoogte zijn van de baankansen van de opleiding die zij willen doen, dan nog zijn ze vaak niet een doorslaggevend motief.

“Ik ben Economie gaan studeren omdat ik dat vak altijd al interessant vond. Op de middelbare school had ik een enthousiaste economiedocent, misschien speelde dat ook mee.”

“De baankansen zijn mij wel verteld, maar hebben mij niet beïnvloed voor de keuze. De studie duurt toch vier jaar. In vier jaar kan er veel gebeuren.”

O De beschikbaarheid van de gewenste studie

De meeste geïnterviewde jongeren geven aan dat zij voor een bepaalde studieplaats kozen omdat de opleiding die zij wilden volgen daar wordt aangeboden. Deze jongeren kiezen dus eerst voor een studie en vervolgens voor de plaats. Dit geldt voor zowel de jongeren die in

Leeuwarden een vervolgoopleiding hebben gedaan als voor de jongeren die in Groningen of buiten het Noorden hebben gestudeerd.

“In Groningen boden ze de studie aan die ik wilde doen. Als dat niet zo was geweest, dan had ik voor een andere plaats gekozen. Het was niet zo dat ik eerst voor Groningen koos en toen voor mijn studie. Ik koos eerst voor mijn studie.”

O De keuze van vrienden of vriendinnen

Dat de meeste jongeren eerst voor de studie kiezen en vervolgens voor de plaats neemt niet weg dat er ook jongeren zijn die per se wel of niet in een bepaalde plaats wilden studeren. Sommige geïnterviewde jongeren wilden graag een opleiding in Groningen volgen omdat ze daar al mensen kenden of omdat vrienden en vriendinnen daar ook naartoe gingen. Bij veel jongeren staat Groningen bekend als een gezellige studentenstad en dat trekt veel Friese jongeren aan.

“De belangrijkste reden dat ik in Groningen ben gaan studeren is dat ik daar al mensen kende. Het sociale aspect was het belangrijkste motief voor mij.”

Aan de andere kant geven enkele jongeren aan dat zij juist niet naar Leeuwarden of Groningen wilden omdat veel anderen hiernaartoe gingen. Ook al werd de studie die zij wilden doen daar aangeboden, toch kozen zij voor een andere studieplaats. Zij wilden weg uit hun vertrouwde omgeving en nieuwe plekken zien en nieuwe mensen ontmoeten.

“Ik wilde graag naar Utrecht. Groningen vond ik te dichtbij en teveel van hetzelfde. Ik wilde echt een ander leven.”

De keuze voor een opleiding: blijvers en vertrekkers

De overgang van de middelbare school naar het hoger onderwijs levert twee groepen op: blijvers en vertrekkers. In beide groepen kiest een meerderheid van de jongeren eerst voor de opleiding en vervolgens voor de plaats. Voor veel jongeren is de inhoud van de opleiding en hoe de opleiding staat aangeschreven belangrijk. Binnen beide groepen is echter ook weer een tweedeling te maken. Bij de blijvers zijn er jongeren die eerst voor de opleiding kozen, maar ook jongeren die per se in Fryslân of in het Noorden wilden blijven. Zij zijn bijvoorbeeld meer gehecht aan de sociale contacten die zij hier hebben of hebben hun bijbaan hier.

“Ik vond het prettig dat ik thuis kon blijven wonen. En in de weekenden werkte ik op Terschelling. Een opleiding in Leeuwarden was voor mij gewoon een logische keuze.”

Ook bij de vertrekkers is de meest genoemde volgorde eerst studie en dan plaats. Toch zijn er binnen deze groep ook jongeren die sowieso uit Fryslân of het Noorden wilden vertrekken, ook als de studie die zij wilden hier wordt aangeboden. Zij wilden nieuwe plekken zien en nieuwe mensen ontmoeten. Ook zijn sommige vertrekkers op zoek naar een nieuwe omgeving zonder belemmeringen om zichzelf te kunnen zijn.

“Ik voel in de grote stad veel vrijheid. Ik kan gewoon doen wat ik wil en hoef me niet te verantwoorden tegenover mijn ouders of de Turkse gemeenschap waarin ik ben opgegroeid.”

3.2 Werken

Tijdens of na het afronden van de opleiding gaan de meeste jongeren op zoek naar een baan. De geïnterviewde jongeren hebben in verschillende delen van het land hun opleiding afgerond en zijn op verschillende plaatsen op zoek gegaan naar werk. Aan de jongeren is gevraagd waar zij een baan hebben gezocht en waarom.

De volgende factoren spelen volgens de jongeren een rol bij de keuze van jongeren om in een bepaalde regio werk te zoeken.

O Ambitie: wil ik een baan of een specifieke baan?

Een belangrijke vraag voor jongeren die op zoek gaan naar een baan is: ben ik bereid te verhuizen voor een baan of wil ik blijven wonen waar ik woon en zoek ik in de buurt een baan? Het antwoord op deze vraag kan te maken hebben met het ambitieniveau van de jongere. Een ambitieus iemand zal zijn of haar carrière vooropstellen en eerder bereid zijn naar een andere plaats te verhuizen voor die ene baan. Iemand die minder ambitieus is op het gebied van werk is minder snel geneigd te verhuizen voor werk. Deze jongeren zoeken werk in de buurt van hun woonplaats in plaats van een woning in de buurt van hun werk. Ze willen bijvoorbeeld in de buurt van hun vrienden blijven wonen of waarderen de rust en ruimte in het Noorden en willen daar blijven.

“Ik heb niet in een bepaalde regio gezocht naar werk. Ik vind de inhoud van de baan belangrijker. Dat komt op de eerste plaats.”

“Tijdens de opleiding werd vaak gezegd: ‘als je aan het werk wilt, dan moet je verhuizen naar de Randstad’. Toen dacht ik al, dat ga ik niet doen. Ik wil ook echt niet in de Randstad wonen.”

O Makkelijk of moeilijk werk kunnen vinden

Naast de vraag: ‘wat wil ik met mijn opleiding?’ is de vraag: ‘wat kan ik met mijn opleiding?’ belangrijk als het gaat om regio waar jongeren werk zoeken. Sommige jongeren zoeken ‘noodgedwongen’ buiten Fryslân een baan, bijvoorbeeld omdat ze een specifieke opleiding hebben gevolgd of een opleiding waarmee de kansen op een baan überhaupt gering zijn. Gevraagd naar de baankansen voor hoger opgeleiden in Fryslân zijn de geïnterviewde jongeren overwegend negatief. Veel jongeren geven aan dat er in Fryslân meer banen voor lager en middelbaar opgeleiden zijn dan voor hoger opgeleiden. Vooral jongeren met een universitaire opleiding hebben moeite om in Fryslân aan de slag te komen. Voor deze jongeren is er in deze provincie minder werk dan in de Randstad. Daar veel meer grote (internationale) bedrijven en overheidsinstanties gevestigd.

“Ik zou graag ervaring op willen doen bij een groot bedrijf. Een groot bedrijf betekent al gauw dat je buiten Fryslân terecht komt.”

“In Fryslân heb je minder internationale bedrijven dan in de Randstad. Er is überhaupt minder bedrijvigheid. De Rijksoverheid zit met name in Den Haag. Er is gewoon minder werkgelegenheid in Fryslân.”

Er zijn ook jongeren die vanwege hun achtergrond moeite hebben met het vinden van een baan. Deze jongeren gaan daarom ‘noodgedwongen’ op zoek naar een baan buiten de provincie.

“Mijn studiegenoten hebben allemaal een baan, bij mij gaat dat moeizamer. Ik denk vanwege mijn hoofddoek.”

Volgens de jongeren zijn er in Fryslân ook sectoren waarin je (redelijk) gemakkelijk werk kunt vinden. Vooral afgestudeerden met een technische opleiding of een ICT-achtergrond kunnen in Fryslân goed aan de slag. Ook in het onderwijs zijn de kansen op een baan in Fryslân goed.

“In de techniek is genoeg werk. In mijn vakgebied, engineering, zijn in Fryslân veel bedrijven. Veel meer dan in bijvoorbeeld Groningen.”

De overgang van het hoger onderwijs naar de arbeidsmarkt: blijvers, vertrekkers en terugkeerders

De jongeren die in Leeuwarden een opleiding hebben gevolgd, hebben ook vaak in Fryslân of in het Noorden werk gezocht. Veel jongeren geven aan dat ze maximaal een uur willen reizen naar hun werk. Sommige van deze jongeren wonen al op zichzelf in Fryslân en willen daar ook na hun studie blijven wonen, bijvoorbeeld vanwege (het werk van) de partner of omdat ze de woonplaats of -omgeving waarderen.

“Ik heb vooral in Fryslân gesolliciteerd. Ik wilde in principe graag in Fryslân blijven wonen en het is niet heel handig als je veel reistijd kwijt bent.”

Jongeren die in Groningen of buiten het Noorden een opleiding hebben gevolgd zijn in twee groepen te verdelen. Aan de ene kant zijn er jongeren die graag een (specifieke) baan willen en bereid zijn daarvoor te verhuizen naar elke plaats in Nederland. Deze ambitieuze jongeren zetten de inhoud van het werk boven de plaats van het werk. Vaak zijn de banen die zij nastreven niet beschikbaar in het Noorden.

“Als je als econoom aan de slag wilt, dan wil je graag op een hoofdkantoor werken. Dan moet je naar het midden van het land.”

Aan de andere kant zijn er jongeren die na hun studie buiten Fryslân bewust een baan in Fryslân of in het Noorden hebben gezocht. Sommige jongeren wisten tijdens de studie al dat ze graag terug wilden naar Fryslân.

“Aan het einde van mijn studie heb ik bewust stagegelopen in Fryslân, omdat ik toen al wist dat ik terug wilde naar Fryslân. Ik vind Fryslân een hele fijne provincie. Ik voel me er vrij, ik kan doen en laten wat ik wil. De nuchterheid van de Friezen spreekt mij ook aan.”

Deze jongeren voelen zich vaak verbonden met Fryslân. Voor hen lijkt *place identity* een rol te spelen. De Friese taal speelt volgens veel jongeren een belangrijke rol in deze verbondenheid. De taal heeft iets vertrouwds. Ook de nuchterheid van Friezen en de rust en ruimte in de provincie zijn voor jongeren aspecten waardoor zij zich verbonden voelen met Fryslân. Naast verbondenheid met de provincie is het hebben of krijgen van een partner in Fryslân voor sommige jongeren een reden om na hun studie terug te keren.

“Ik denk dat ik een echte Fries ben. Ik ben in Fryslân opgegroeid en ik spreek de taal. De taal heeft iets vertrouwds en dat vertrouwde is erg belangrijk voor mij.”

3.3 Wonen

Tijdens de studie woonden jongeren in het ouderlijk huis of al op zichzelf. Na de studie hebben de geïnterviewde jongeren werk gezocht en moeten zij vaak ook (opnieuw) keuzes maken op het gebied van wonen. Zij moeten daarbij verschillende afwegingen maken. Wil ik dichtbij mijn werk wonen of niet? Wil ik in een stad wonen of in een dorp? En met wat voor woning ben ik tevreden?

De volgende factoren spelen volgens de jongeren een rol bij de keuzes op het gebied van wonen.

○ De plaats waar de jongere werkt

Het aspect dat jongeren het vaakst noemen op de vraag ‘waarom woon je waar je woont?’ is werk. De meeste jongeren hebben in de buurt van hun werk een woning gezocht. Jongeren die in het Noorden werken, wonen ook in het Noorden. Jongeren die voor een studie of werk naar een plaats buiten het Noorden zijn vertrokken, zijn ook in de richting van die plaats verhuisd.

“Toen ik in Groningen werk vond en mijn vriendin in Leeuwarden, zijn we op zoek gegaan naar een huurwoning in de buurt van Leeuwarden.”

○ Stad of dorp?

De meeste geïnterviewde jongeren wonen in een stad. Daar zijn ze tijdens of na de studie naartoe getrokken. De stad trekt veel jongeren aan. Jongeren waarderen de vrijheid in een stad, er wonen vaak nog vrienden uit hun studentenstad en ze vinden de nabijheid van voorzieningen prettig. Sommige jongeren vertellen ook dat de beschikbaarheid van (huur)woningen een reden is dat ze in een stad wonen.

“Ik woon hier vanwege mijn vrienden en de activiteiten in de stad. De gezelligheid die deze stad heeft, dat vind ik geweldig.”

“De vrijheid en anonimiteit die je hebt in de stad vind ik heerlijk.”

Er zijn ook enkele jongeren die bewust voor een dorp hebben gekozen. Deze jongeren zijn vaak opgegroeid in een dorp en vinden de rust en ruimte in een dorp fijn. Daarnaast waarderen ze de sociale contacten met andere dorpsbewoners.

“Mijn vriendin en ik wilden niet in de stad wonen. We wilden ruimte. En we vinden de sociale binding in een dorp fijn.”

Verschillende keuzes op het gebied van wonen: blijvers, vertrekkers en terugkeerders
Jongeren die buiten Fryslân werken maken vaak andere keuzes op het gebied van wonen dan jongeren die in Fryslân werken. Het grootste verschil is dat de jongeren buiten het Noorden hun woonsituatie vaak als tijdelijk zien. Zij zijn vooral vanwege werk verhuisd en hebben in de buurt van hun werk een huurwoning gezocht, vaak zonder daar hoge eisen aan te stellen. Zodra deze jongeren een nieuwe stap zetten in hun carrière kunnen zij gemakkelijk weer verhuizen.

“Ik voel me een echte forens. Ik ben hiernaartoe gegaan om te werken en niet om me te settelen.”

Jongeren die voor hun studie en werk in Fryslân zijn gebleven, zijn eerder geneigd zich ergens te settelen en vinden andere factoren dan werk ook belangrijk, zoals de nabijheid van familie en vrienden of de woonplaats van de partner. Deze jongeren willen liever niet verhuizen voor een baan.

“Ik wil niet verhuizen voor een baan, daar ga ik niet aan beginnen. Werk in de zorg is overal. Ik wil ook echt niet in de Randstad wonen. Ik vind het belangrijk dat mijn familie en mijn vriend in de buurt wonen.”

Veel terugkeerders woonden tijdens hun studie in de stad en misten daar de rust en ruimte die zij tijdens hun jeugd in Fryslân hadden. Een terugkeer naar Fryslân is ook vaak een keuze voor de rust en ruimte die de provincie heeft te bieden. Deze jongeren hechten veel waarde aan de woonomgeving en geven vaak de voorkeur aan een dorp.

“Ik wilde weer op de fiets kunnen stappen en zo het dorp uitfietsen. In de Randstad had ik dat niet, die rust. Het was daar veel drukker. Je hebt daar meer verkeer en altijd mensen om je heen.”

3.4 Toekomst

Aan de jongeren is gevraagd in hoeverre zij voor zichzelf een toekomst in Fryslân zien. Zien de jongeren die in Fryslân wonen zichzelf in de toekomst hier blijven? En in hoeverre denken vertrekkers aan een terugkeer naar Fryslân? Wat kunnen voor hen voorwaarden zijn om terug te keren?

O Blijvers hebben ‘alles hier’

Voor de jongeren die in Fryslân wonen geldt dat zij vaak geen reden zien om uit Fryslân te vertrekken. Ze hebben hun werk in de buurt, zijn gehecht aan de sociale contacten in hun woonomgeving of vinden het fijn dat de familie in de buurt woont. Ook voelen deze jongeren zich vaker verbonden met Fryslân. Ze vinden het fijn om Fries te spreken of waarderen de rustige woonomgeving die Fryslân biedt.

“Wij blijven hier, wij gaan niet weg. Ik heb mijn werk hier, mijn vrienden en familie en mijn sport is hier.”

○ Vertrekkers kiezen nu voor werk

Veel vertrekkers kiezen in deze fase van hun leven voor werk en carrière. Toch sluiten veel jongeren een terugkeer naar Fryslân niet uit. De meeste vertrekkers geven aan dat zij willen terugkeren als in Fryslân een vergelijkbare baan beschikbaar is. Ook in een volgende levensfase zien veel vertrekkers een terugkeer wel zitten. Sommige jongeren zien zichzelf naar Fryslân terugkeren als zij kinderen krijgen. Zij weten uit ervaring dat Fryslân een fijne plek is om op te groeien.

“Als ik ooit kinderen krijg, dan woon ik liever weer in Fryslân. Want ik weet dat ik zelf een hele leuke jeugd heb gehad in Fryslân.”

Er zijn ook jongeren die zich kunnen voorstellen dat zij terugverhuizen naar Fryslân als de gezondheid van hun ouders achteruitgaat en zij zorg nodig hebben.

“Mijn ouders zijn nu nog gezond, maar dat is natuurlijk niet voor altijd. Ik weet niet hoe ik zal reageren als zij hulpbehoevend worden. Misschien vind ik dat wel heel moeilijk en is dat een reden om terug te gaan naar Fryslân.”

○ Niet alle jongeren zien zichzelf terugkeren

Er zijn ook vertrekkers die zichzelf in de toekomst niet terug zien keren naar hun geboortegrond. Zij hebben bijvoorbeeld een partner die dat niet ziet zitten of zij voelen zich niet verbonden met Fryslân. Doordat zij al een tijdje buiten de provincie wonen hebben zij nog weinig sociale contacten in Fryslân. Zij voelen zich thuis in hun nieuwe woonomgeving.

“Mijn vriend heeft hier gestudeerd. Al onze vrienden wonen hier eigenlijk. We hebben ons leven hier.”

4 Afsluitend

In dit onderzoek staan de verhuisbewegingen en -motieven van hoger opgeleide Friese jongeren centraal. Om deze vragen te kunnen beantwoorden zijn onder andere CBS-data over verhuisbewegingen geanalyseerd en zijn 50 hoger opgeleide Friese jongeren bevraagd over hun motieven voor de keuzes die zij maken op het gebied van leren, werken, wonen en de toekomst. De geïnterviewde jongeren zijn tussen de 20 en 30 jaar, hebben hun middelbare schooltijd in Fryslân doorgebracht en hebben een hbo- of wo-opleiding afgerond. De keuzes die jongeren maken hebben niet alleen gevolgen voor de jongeren zelf, maar ook voor de Friese samenleving. Het is belangrijk om te weten of jongeren Fryslân zien als een plek waar zij in de toekomst (kunnen) werken en wonen, zeker tegen de achtergrond van ontgroening en vergrijzing.

Verhuisbewegingen: in welke mate vertrekken hoger opgeleide jongeren uit Fryslân?

In de afgelopen tien jaar vertrekken jaarlijks tussen de 1.000 en 2.000 jongeren meer uit Fryslân dan zich er vestigen. Het zijn vooral de jongeren met een hbo- of universitaire opleiding die de provincie verlaten. In deze context wordt er wel gesproken van een *braindrain*. Voor een universitaire opleiding moeten Friese jongeren vooralsnog de provincie uit. Voor een hbo-opleiding kunnen zij wel in Fryslân terecht. Sommige jongeren willen echter hun vertrouwde omgeving verlaten. Deze vertrekkers kiezen bewust niet voor Leeuwarden of Groningen als studieplaats, maar willen nieuwe horizonnen verkennen in een ander deel van het land. Er zijn ook vertrekkers die hun carrière vooropstellen en bereid zijn daarvoor overal naartoe te verhuizen. De banen die zij nastreven zijn vaak niet of nauwelijks in het Noorden te vinden.

Tegelijkertijd moet niet worden vergeten dat de blijvers een meerderheid vormen. Veel jongeren kiezen voor Leeuwarden (of Groningen) als studieplaats en dit aantal zal in de toekomst wellicht toenemen. Door de toename van het aantal hbo-opleidingen is Leeuwarden steeds meer een studentstad geworden die studenten uit andere delen van het land en het buitenland trekt. Daarnaast wordt het aanbod aan de University Campus Fryslân in de komende jaren uitgebreid, waardoor jongeren met een universitaire opleiding ook vaker in Fryslân terecht kunnen. Ten slotte kunnen toekomstige (mobiliteits)ontwikkelingen ertoe leiden dat jongeren kiezen voor een baan elders in het land, terwijl ze Fryslân als hun basisstation houden.

Verhuismotieven: welke factoren spelen voor hoger opgeleide jongeren een rol in hun keuze om te blijven, te vertrekken of terug te keren?

Jongeren die een havo- of vwo-diploma op zak hebben en jongeren die een vervolgopleiding in het hoger onderwijs hebben afgerond staan voor belangrijke keuzes. Wat kan ik en wat wil ik? Kies ik voor een hogeschool of universiteit dichtbij of op grotere afstand? Ben ik bereid te verhuizen voor werk? Blijvers, vertrekkers en terugkeerders maken verschillende keuzes op het gebied van leren, werken en wonen. Vooral de sociale omgeving, het ambitieniveau en de verbondenheid met Fryslân zijn van invloed op de keuzes die de jongeren maken.

○ Sociale omgeving

De sociale omgeving is bij de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs belangrijk in de keuzes die de jongeren maken. Welke verwachtingen hebben mijn ouders? Welk niveau hebben mijn broers of zussen gedaan? Naar welke school gaan mijn vrienden en vriendinnen? Al deze vragen spelen in meer of mindere mate een rol bij de keuze van de middelbare school. Ook in latere keuzes voor studie en werk komen deze overwegingen terug. Bij de blijvers zijn jongeren die bewust studie en werk dicht bij huis zoeken, omdat ze graag in Fryslân willen blijven wonen. Zij willen graag hun vertrouwde leven voortzetten en hechten veel waarde aan de nabijheid van hun ouders, vrienden, partner of sportclub. Sommige vertrekkers daarentegen willen juist die vertrouwde sociale omgeving achterlaten. Zij kiezen bewust niet voor Leeuwarden of Groningen als studieplaats, maar voor een voor hen onbekende plaats. Zij willen nieuwe plekken ontdekken en nieuwe mensen ontmoeten of zijn op zoek naar een omgeving zonder belemmeringen om zichzelf te kunnen zijn. Ook veel

terugkeerders wilden nieuwe horizons ontdekken, maar na verloop van tijd misten zij Fryslân. Volgens deze jongeren hebben de ervaringen buiten de provincie hen verrijkt, maar zij wilden bijvoorbeeld weer dichterbij hun familie en vrienden wonen.

O Ambitie

Kies ik voor het hoogste niveau of wil ik liever naar een school waar veel van mijn vrienden ook naartoe gaan? Zoek ik een woning waar ik werk, of zoek ik werk waar ik woon? Ambitieuze jongeren zullen tweemaal voor de eerste optie kiezen. Voor sommige jongeren is de carrière bepalend voor de keuzes die zij maken op het gebied van leren, werken en wonen. Al bij de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs komt het verschil in ambitie tussen blijvers en vertrekkers enigszins naar voren. Blijvers hechten aan vertrouwdheid. Voor de keuze van de middelbare school betekent dit vaak een 'veilige keuze' qua niveau en locatie. Deze jongeren kiezen bij twijfel tussen twee niveaus vaak voor het lagere niveau en vinden het belangrijk dat ze samen met vrienden of vriendinnen naar een nieuwe school kunnen gaan. Latere vertrekkers geven bij de keuze van de middelbare school vaker aan dat ze zelf graag een bepaald niveau wilden doen. De ambitie die zij bij deze keuze laten zien komt bij latere keuzemomenten voor studie of werk vaak terug. Deze jongeren kiezen bijvoorbeeld voor een specifieke baan, ook al moeten ze daarvoor verhuizen en hun sociale omgeving verlaten.

O Verbondenheid met Fryslân

Een ander aspect dat blijvers en terugkeerders onderscheidt van vertrekkers is de verbondenheid met Fryslân. Blijvers en terugkeerders voelen zich vaker verbonden met Fryslân dan vertrekkers. De Friese taal speelt volgens veel jongeren een belangrijke rol in hun verbondenheid met Fryslân. De taal heeft iets vertrouwds en is voor sommige jongeren een belangrijk aspect van hun Friese identiteit. Naast de taal noemen de jongeren de nuchterheid en gemoedelijkheid van Friezen als reden voor hun verbondenheid met Fryslân. Ten slotte waarderen veel jongeren het Friese landschap: de rust en ruimte, de Friese meren, de Waddeneilanden. Sommige terugkeerders zijn terugverhuisd naar Fryslân vanwege hun verbondenheid met de provincie. Zij misten in de Randstad bijvoorbeeld de rust en ruimte van Fryslân of wilden weer graag Fries spreken.

Tot slot: de toekomst

Voor een groot deel van de jongeren die op dit moment buiten Fryslân woont geldt, dat zij zichzelf in de toekomst terug ziet keren naar Fryslân. Op dit moment laten zij zich leiden door werk, maar ze kunnen zich voorstellen dat over tien of twintig jaar andere prioriteiten hebben. Voorbeelden hiervan zijn het opvoeden van kinderen en het verzorgen van ouders als deze hulpbehoevend worden. Jongeren die zichzelf in de toekomst niet terug zien keren naar Fryslân geven aan dat zij zich niet of nauwelijks verbonden voelen met Fryslân of dat zij geen sociale contacten (meer) hebben in Fryslân.

5 Literatuur

- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017, 2 januari). *Weer minder jongeren verhuisd naar universiteitssteden*. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/01/weer-minder-jongeren-verhuisd-naar-universiteitssteden>
- Feijten, P., Hooimeijer, P., & Mulder, C. (2008). Residential experience and residential environment choice over the life-course. *Urban Studies*, 45(1), 141-162. doi: [10.1177/0042098007085105](https://doi.org/10.1177/0042098007085105)
- Fielding, A. J. (1992). Migration and social mobility: South East England as an escalator region. *Regional Studies*, 26(1), 1-15. doi: [10.1080/00343409212331346741](https://doi.org/10.1080/00343409212331346741)
- Flim, B. J. (2017). *Propedeuserapport 2015-2016. Studieresultaten van de Friese eerstejaars studenten in Leeuwarden en Groningen*. Geraadpleegd van <https://www.vo-ho.nl/wp-content/uploads/2010/09/Propedeuserapport-2015-2016.pdf>
- Fries Sociaal Planbureau. (2017). *Verhuizingen van Friese jongeren*. Geraadpleegd van <https://www.friessociaalplanbureau.nl/publicatie/verhuizingen-van-friese-jongeren>
- Haartsen, T., & Thissen, F. (2014). The success-failure dichotomy revisited: young adults' motives to return to their rural home region. *Children's Geographies*, 12(1), 87-101. doi: [10.1080/14733285.2013.850848](https://doi.org/10.1080/14733285.2013.850848)
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R.C. (2001). Sense of place as an attitude: lakeshore property owners' attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248. Geraadpleegd van <http://dx.doi.org/10.1006/jevp.2001.0226>
- Kooiman, N. (2016). *Invloed van binnenlandse verhuizingen op de regionale spreiding van vergrijzing, 1995-2015*. (Bevolkingstrends, 2016/05). Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/27/invloed-van-binnenlandse-verhuizingen-op-vergrijzing>
- Latten, J., Kooiman, N., & Bontje, M. (2017). Toenemende ruimtelijke verschillen in opleiding. *Demos: bulletin over bevolking en samenleving*, 33(6), 1-4. Geraadpleegd van <https://www.nidi.nl/shared/content/demos/2017/demos-33-06.pdf>
- Sjaastad, L. A. (1962). The costs and returns on human migration. *Journal of Political Economy*, 70(5), 80-93. Geraadpleegd van <http://www.jstor.org/stable/1829105>
- Thissen, F., Fortuijn, J. D., Strijker, D., & Haartsen, T. (2010). Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkolonien, The Netherlands. *Journal of Rural Studies*, 26(4), 428-436. doi: [10.1016/j.jrurstud.2010.05.001](https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2010.05.001)
- Trell, E. M., Van Hoven, B., & Huigen, P. (2012). 'It's good to live in Järva-Jaani, but we can't stay here': youth and belonging in rural Estonia. *Journal of Rural Studies*, 28(2), 139-148. doi: [10.1016/j.jrurstud.2012.01.023](https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2012.01.023)
- Vanclay, F., Higgins, M., & Blackshaw, A. (red.). (2008). *Making sense of place: exploring concepts and expressions of place through different senses and lenses*. Canberra, Australia: National Museum of Australia Press.
- Venhorst, V., Van Dijk, J., & Van Wissen, L. (2010). An analysis of trends in spatial mobility of Dutch graduates. *Spatial Economic Analysis*, 6(1), 57-82. doi: [10.1080/17421772.2010.540033](https://doi.org/10.1080/17421772.2010.540033)

Westersingel 4
8913 CK Leeuwarden
T (058) 234 85 00
www.friessociaalplanbureau.nl

*Het Fries Sociaal Planbureau wordt
gesubsidieerd door de provincie Fryslân.*